

"Adeta sermaye ve iktidarının dairesi eli nereye yetişirse o kadardır." ile "Fakat emelleri, arzuları ve elemleri ve belaları ise, dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir." cümlelerini açıklar mısınız?

Elin ulaştığı daire ne kadar genişlerse genişlesin Allah'ın sonsuz kudretine nispeten hiç hükmündedir. Kudret ve iradesini hayra sarf eden kişi çok iyi biliyor ki, o işin tahakkuk etmesinde ona düşen görev çok cüzidir. Şu var ki, insan o az kuvvetini, o cüz'i iradesini hayra sarf etmedikçe Allah, hayrı yaratmıyor.

Bir araştırmacı herhangi bir şeyi incelerken, nefes aldığı havadan, üzerinde durduğu dünyadan, kendi iç âleminde faaliyet gösteren nice sistemlerden haberi yok. Bunların hiçbirine eli yetişmiyor. Ne kalbini kendi kudretiyle çalıştırıyor, ne de dünyayı kendi iradesiyle döndürüyor. Dahilî ve haricî bütün bu işler Allah'ın irade ve kudretiyle yürüyor, tanzim ediliyor. O ise kendine ihsan edilen bütün bu imkânları hayır yolunda harcamakla güzel bir iş yapmış oluyor. Ancak bunun için övünmek, iftihar etmek yerine şükretmesi gerekiyor.

İnsan kâinatın meyvesi olduğundan kâinatın her şeyine muhtaçtır. Bu meyve ahiret yolcusu olduğu için de ihtiyaçları bu dünya ile sınırlı kalmaz, ebede uzanır.

"İnsan, kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacı âlemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zülcelal'i de görmeye müştaktır." (Sözler)

Her insan sonsuz aciz ve fakirdir. Bir insanın diğerinden ihtiyaç noktasındaki çokluğu yahut azlığı sonsuzun yanında kayda deymeyecek kadar cüzidir.

Öte yandan, insanın düşmanları ve elemleri de sonsuz. Bu düşmanları önlemek ve bu elemleri gidermek onun iktidarı dahilinde değil. Üstadın şu ifadeleri bu gerçeği çok güzel ortaya koyar:

"İnsan mahiyetinin câmiiyeti îtibariyle sıtmadan müteallim olduğu gibi arzın zelzele ve ihtizazâtından ve kâinatın kıyamet hengâmında zelzele-i kübrasından müteallim oluyor. Hem nasıl hudebînî bir

mikroptan korkar, ecrâm-ı ulviyeden zuhur eden kuyruklu yıldızdan dahi korkar. ...”(Lem’alar)